

**Rüştü ATMACA-10.07.2016**

[rustuatmaca@gmail.com](mailto:rustuatmaca@gmail.com)

**Bu metin Kagem Bülten için yazılmıştır.**

## **SORUN NEDİR?**

Klasik dönemde husule gelmiş ve o dönemin bilimsel anlayış ve değerleriyle yoğrulmuş olan kültürümüzü oluşturan unsurlardan hareketle, evrensel geçerliliği olan değerlerin yakalanıp, onların çağdaş şartlar karşısındaki durumlarını irdelemek ‘Sorun Nedir’ adlı kitabın asıl meselesidir. Kitapta her bir bölümde ele alınan soru/n-lar bugün için İslam medeniyetinin varisleri olan her birimiz için hayati ehemmiyettedir ve bir kenara bırakıp yönümüzü/yüzümüzü dönebileceğimiz soru/n-lar değildir. Çünkü bu sorunlar gündelik yaşantılarımızdan tutun da manevi/tinsel yaşantılarımıza kadar her katmanımızı sarıp sarmalamış ve artık bir varoluş meselesi haline gelmişlerdir.

Kitap dört bölümden oluşmaktadır:

- \*Soru-Sorun-Mesele
- \*Dirim Gerçekliği Sorunu
- \*Aşkın Hakikat Sorunu
- \*Tarih Gerçekliği Sorunu

Birinci ve ikinci bölümlerde kavramsal bir şema çıkarılmış ve bu kavramlardan hareket edilerek üçüncü ve dördüncü bölümlerde de iddialar/fikirler ortaya konulmuştur. Bu bağlamda öncelikle birinci bölümde “soru, sorun, mesele” gibi kavramların ne olduğu ve bunların toplumların hayatında ve düşünce dünyasında neye karşılık geldiği ortaya konulurken, ikinci bölümde ise “Dirim Gerçekliği Sorunu” üst başlığı altında bugünün tartışılan temel meselelerinden biri olan “Canlılık, Evrim ve Tarih, Beşerden İnsana ve İnsan-Oluş” gibi konulara/sorunlara bakış konusunda temel bir perspektif sunulmuştur. Böylece bu iki bölümde ortaya konulan bakış açısı ve kavramsal perspektifle felsefe tarihinin ve günümüz düşünce

dünyasının temel meseleleri ele alınmıştır. Bu bölümler anlaşılmadan ve yerine oturtulmadan Teoman hocanın iddia ve çözümleri yerini bulamayacaktır.

Üçüncü bölümde ‘Aşkın Hakikat Sorunu’ başlığı altında irdelenen konular felsefe tarihinden hareketle temel düşünsel kavramların ve fikirlerin tahlilidir. Örnekleyecek olursak bu bölümde irdelenen konulardan birisi aklın sınırının ne olduğudur. Aklın sınırlarının tespit edilmesi suretiyle aklın kullanılması ile nerelere uzanabileceğimiz ve bu kullanımda da hangi yöntem ve usullerle hareket edeceğimiz anlatılmış, aynı şekilde aklın beşer-insan-kimlik-kişilik gibi insan varlığının katmanlarının oluşumunda gördüğü işlevler ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler ağı ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde genel hatlarıyla ‘Avrupa Medeniyetinin Oluşumu’ ve “Türk Tarihinin Gelişimi” çeşitli sahaların verileri ayrıntılı bir şekilde irdelenerek ortaya konulmuştur.

Her bir bölümle ilgili temel meselelerin muhtasarı (özeti) şöyledir.

### **Soru, Sorun ve Mesele**

Bu bölümde temelde soru ve soru kalıplarının ne ifade ettiği ve bu soru kalıplarına hangi cevap formlarıyla karşılık verilmesi gerektiği ortaya konulmuş ve kitap boyunca bu çerçeveye bağlı kalınmıştır.

İnsanın küçük yaşlardan itibaren ve ileriki yaşlarda sorduğu “bu nedir?” kalıbındaki sorular temelde gündelik yaşantının gerektirdiği bir soru şeklidir. Bu tarz sorulara “bu masadır, bu silgidir” gibi açıklayıcı/tasviri cevaplar verilir. Bu tarz cevaplar genelde zaman ve mekân içerisinde somut bir varlığı göstermektedir ve gündelik yaşantının büyük bir kısmı bu tarz sorular ve cevaplardan oluşur. Ama soru “masa ne demektir?” kalıbına dönerse, açıklayıcı ve somutluklar düzleminde yer almayan ve farklı bir katman olan anlam ve kavram sorusuyla muhatapız demektir. Bu tarz sorular gündelik yaşantının cenderesinden sıyrılıp gösterilebilir yanı olmayan konuları anlamaya ilişkin nazari-felsefi sorulardır ve bundan dolayı da “*mesele*” halini alırlar.

Kavramlar ise somut nesnelere yaklaştığı gibi (örneğin masa kavramı) aşırı soyut da olabilirler. Aşırı soyut kavramlara matematikte “pi” sayısı, ahlakta “iyilik” gibi örnekler verilebilir. Soruya konu olan kavram ne kadar soyutsa cevap da o derece soyut ve çetrefilli olup bu sorulara ‘sorun’ denmektedir.

‘Bu nedir?’ sorusuna ‘bu masadır’ dendiğinde verilen cevaptır. Hâlbuki anlam/kavram sorusuna cevap verilemez ancak ‘çare’, ‘çözüm’ sunulabilir. Yani meselelere çare, çözüm

sunulabilir. Uygulamalı bilimler olan teknik, tıp, iktisat gibi alanlarda çare sunulurken, formel bilimler sahasında örneğin matematik, felsefe gibi alanlarda ise çözümler sunulabilir.

### **Dirim Gerçekliği Sorunu**

‘Canlılık’, ‘Evrim ile Tarih’, ‘Beşerden İnsana’, ‘İnsan-Oluş’ gibi alt başlıkların işlendiği bu bölümde temelde bir canlı olarak var olan beşerin maddi ve manevi bağlamlarda insanlaşması süreci incelenmiştir.

Bilgi-bilim teori kesiminin en zor kavramı ‘canlılık’tır. Ama en temelde ‘yapabilen/yaptırabilen’ var olanlara canlı denmektedir. Bu tariften de yola çıkarak insanın çift katmanlı bir varlık olduğu söylenebilir. Bu katmanlardan ilki canlı olma tarafıdır ve bu ciheti diğer tüm canlı varlıklarla ortak olan tarafıdır. İnsanın bu ciheti ‘beşer’ olarak isimlendirilirken, bilimlerden dirimbilim/biyoloji inceleme konusu yapmaktadır. İnsanın ikinci katmanı olan ‘Nefs-bilinç’ ise sadece bizlere has olup metafiziğin varlık ve bilgi öğretileri ve hassaten ahlak nazariyesi altında incelenir.

Hayata gözlerini açan her beşer/dirim varlığı belli bir kültürün içinde var olur. Bu kültür tarafından çerçevelenmiş kişi diğer kişilerden farklılıklarının idrakine vardıkça benliği oluşmaya başlar. Dolayısıyla benlik oluşumu kişinin geçmişiyile sıkı bir ilişki içindedir.

İnsanın dirim/beşer yönü evrime bakarken, insanlaşma yönü tarihe bakar. Evrim maddi ve gayrı-iradiyken, tarih manevidir ve iradidir. Dirim yönümüz Marx’ın dillendirmesiyle altyapının sahası içindeyken, tarih ve dolayısıyla kültürel yanımız üst yapıyla ilgilidir. Altyapı, üstyapı ayırmasında öncelik sonralık veya bir ard düzenlik söz konusu değildir. Aksine bu iki yön birbirini besleyen var eden sarmaşık bir yapıdır.

Gerçeklik olarak kabul ettiğimiz dış dünyada “zaman” değil “süreçlilik” söz konusudur ve bu süreçliliğin temelinde de hareket vardır. Müdrik olan bizler dış dünyayı idrakimize konu kılmak için bu süreçleri mekân ve zaman içerecek şekilde donduruyoruz. Burada gerçeklik ile müdrikemiz arasında her zaman için uyumsuzluk söz konusudur ki bunu en aza indirmenin tek yolu ve yöntemi süreci dondurduğumuzda mekânın yerindeliği ve zaman aralıklarının doğru ayarlanmasıdır.

### **Aşkın Hakikat Sorunu**

Bu bölümde ilk olarak “metafizik” kavramının tahliline girişen yazar, Aristoteles ve Eflatun bağlamlarında konuyu ayrı ayrı ele alarak aralarındaki farklılıkları ve benzer noktaları kısa da olsa ortaya koymuştur.

Duyularımıza açık (duyulabilir) var olanların ‘nasıl’ ve ‘neden’ sorularına cevap verecek şekilde ele alınışları fizik (füsike) inişidir ve Aristo bu alanı araştıran felsefeye “*ikinci felsefe*” ismini vermiştir. Aynı şekilde duyumsamalarımızın dışındaki sahayı konu edinen ve ‘varlığı varlık olarak’ araştıran felsefeye ise “ilk felsefe/metafizik” demiştir. Varlık, varlık olarak konu edinildiğinde “varlığın ilk asli sebebi ve hareket ettiricisi nedir?” sorusu karşımıza çıkmaktadır ve bu sorunun cevabında ‘teoloji’ ile ilk felsefenin ayrımı net olmadığından ilerleyen zamanlarda bu iki alan birbirlerinin sahasına tecavüz etmekten asla geri durmamışlardır. Aslında metafiziğin konularıyla ilk defa uğraşan Eflatundur. Ancak Eflatun bu sahayı net çizgilerle diğer sahalardan ayırmayı başaramadığı için bu sahanın ilk başlatıcısı Aristoteles olarak kabul edilmiştir.

Teoman Duralı felsefenin sebab-i hikmetinin ahlak olduğunu özellikle söylemektedir. Felsefenin her alanı, kolu, kesimi ahlakla doğrudan veya dolaylı olarak ilintilidir. Ahlak sistemini teşkil eden kuralların dayandığı ana ilkelerin ise felsefenin dışından, ilahiyattan ithal olduğunu söylemektedir. Filozofların görevi ise bu ana ilkelerden hareket ederek kurallar ve düsturlar üretmek ve sistemler inşa etmektir.

Metafizik, teorik-sistemik fikri yapılanmanın en üstün raddesidir. Metafizik düşünmenin sonucu olarak ortaya çıkan temel bileşenler Kant’ın deyişiyle mantık, matematik, estetik ve ahlakıdır. Bu alanlar dış dünyada karşılıksızdır ve saf aklın bir üretimidir. Akdeniz-Mezopotamya coğrafyasının felsefe-bilim tarihinde en önemli belirlenimi bu alanları tarihin içerisinde vücuda getirmiş olmasıdır. Bu alanlar ve alanların çatısı Metafizik genelleyici-soyutlayıcı-sentezci ve hatta transandantaldır. **Bu da teemmül-ü düşüncedir (teorik-sistemik)** ve bu düşünce tefekkürle buluşup iş yapar. Hint ve Çin düşünce sistemleri tefekkürle buluşmuş ancak bu düşüncelerini ‘teorik-sistemik’ bütünlükle buluşturamamışlardır.

Yukarıdaki metafizik tanımlamalarından da anlaşılacağı gibi bu bölümde felsefe tarihinin hem genel bir özeti hem de nerede durduyuyla ilgili bilgiler sunulmaktadır. Bu bölümde ele alınan akıl, bilinebilirliğin ve düşünebilirliğin ötesi, mana-anlam, dialektik, teemmül ile tefekkür, transendent düşünce sahaları, a priori-a posteriori gibi alt başlıklar bu kanıyı doğrulamak için yeterlidir.. Tüm bu sahalardaki belirlenimlerden sonra varılan sonuç; nasıl ki bilimden bağımsız bilim felsefesi olamazsa fizikten bağımsız da bir metafizik yapılamayacağıdır.

Duralı’nın ‘Aşkın Hakikat Sorunu’ bölümü altında incelediği bir başka konu ise “*Kimlik:İnsan-Olmanın Esası Sorunu*” dur. ‘*Kendisi-olmayanlar*’ dan ayrılabilen,

ayrirdedilebilen ‘birim-var olana’ birey denilmektedir. Bireyin en temel vasfı kendi dışındakilerle ilişki kurarken dayandığı arka plan şablonu olarak hafızasıdır. Birey olma temelde dirimselliğimizin yani canlı olma olarak varlığımızın bir sonucudur. İnsan doğumundan itibaren hazır bulduğu ‘ham dirimli varoluşun’ üstüne ikinci bir varoluşu daha inşa eder. Yani bireylik doğalken, ikincisi inşaîdir. Bu ikinci varoluşumuz ‘kişiliğimizdir’ ve insanı başkasından ayıran bireyliğimizin yanında ‘kendi-imbân-boyutları’ üstüne katlanması ile kimlik kurulur. Bu kendi-imbân-boyutları üzerine katlanma ne kadar derin olursa ortaya çıkan kişilik de o kadar keskin, belirgin ve özgün olur. Bireylik maddi bir yapıyken, kimlik manevi bir yapıdır ve temelde bilmeye dayanır. Bireyliliği ve kimliği düşünerek ‘ben’ in boyutlarını ortaya çıkararak ‘benliğimizi’ oluştururuz. Bilgiye dayanan kimlik, bilgimizin değişmesiyle birlikte değişir. Bu da aynı ölçüde benliğimizin değişmesi demektir.

Kimliğimizin temelinin manevi olması nedeniyle sağlıklı kimliklerin inşasında eğitim-öğretim çok temel bir görev ifa etmektedir. Bundan dolayı bir kültürün aslî unsurları olan kişilikli kimlikli insanların devamlılıklarının temel şartı bunun eğitim-öğretim yoluyla devamlılığının sağlanmasıdır.

“Dirim’i belirleyen ‘gen’ ise, hayatı da ‘inançlar’ belirler ve biçimlendirirler. İnançlarla dokunmuş en geniş toplum örgüsü ise ‘kültür’dür. “ Bu cümleden de anlaşılacağı gibi Teoman Duralı kültürün temelinde inançları koymaktadır. Böylece kan merkezli bir toplum birliği değil can/mefkûre/anlam merkezli bir toplum ve bu toplumun vücuda getirdiği kültürü ön plana almaktadır. Modern dönemde aslında ‘yeniçağ din dışı Avrupa ve İngiliz-Yahudi çağdaş dünya medeniyeti’ insanın tam da bu boyutunu es geçip sadece dirim/beşer boyutunu dikkate alma ve bu boyutuyla eyleme söz konusudur.

### **Tarih Gerçekliği Sorunu**

İlk kısımda ‘Çağımız Değerler Dizisi (Paradigma) Sorunu’ teşrih masasına yatırılmış ve kabaca aşağıda ortaya konulan dönüşümün bugüne kadar geçirdiği tarihsel, ekonomik, dinsel, felsefi yolculuğu anlatılmaya çalışılmış ve muhatap olduğumuz hiçbir olgu ve olayın bir anda topraktan bitercesine neşet etmediği, her olgunun/olayın arkasında devasa bir geçmişin bulunduğu gösterilmiştir. Dolayısıyla İmam Gazali’nin ortaya koyduğu “Bilerek reddet veya kabul et” düsturunca Avrupa’nın ortaya çıkışının ve bu medeniyetin anlaşılması için sorunun net bir şekilde ortaya konularak duyguların konusu olmaktan çıkarılıp zihnimizin konusu kılınması gerektiği, aksi takdirde sadece duygularımızdan neşet eden övgülerin konusu olmaktan öteye gidilemeyeceği bildirilmiştir. Roma imparatorluğu tarih sahnesine çıktığında

Avrupa’da alternatif her hangi bir devlet oluşumu bulunmamaktaydı. Roma imparatorluğu MS 364’de doğu ve batı olarak ikiye bölündüğünde Avrupa’nın dar anlamda tarihi kimliği de şekillenmeye başlamıştır. Bu şekillenmede iki ana nirengi noktası tespit etmek mümkündür ki birincisi Roma devlet ve hukuk anlayışı, diğeri ise Hristiyanlığın Katoliklik yoluyla getirdiği itikattır. Bu itikadın ortaya koyduğu ve MS dördüncü yüzyıl ile MS on yedinci yüzyıllar arasında hakim olan bakışı şöyle tarif edebiliriz. Bir tarafta papaz ve keşişleriyle Tanrısal yetkilerle donanmış ruhban kesim, diğeri tarafta ise durmadan günah işlemeye teşne ruhban-olmayan/laik zümreler. Toplumsal yaşantıda laikler ruhbanlar üzerinde hiçbir denetim gücüne sahip değilken, ruhbanlar laikler üstünde birçok konuda hüküm icra etme yetkisine sahiptiler.

Roma imparatorluğunun Katoliklikle “evlenmesi” neticesinde hem devlet yeni bir güce ve forma kavuşmuş hem de Katoliklik bu evlilikten menfaatler elde etmiştir. Hristiyanlık Roma devletinin gücünü kullanarak Avrupa’nın ücra köşelerine pey der pey yerleştikçe, o bölgelerde yaşayan halkların kültürleri de Latinleşmiştir. Latinleşen kültürlerin esasını ise Hristiyan itikadının renkleri oluşturacaktır. Bu sebeple Avrupa’da ortaya çıkmış neredeyse bütün dillerde Latincenin ciddi etkileri görülmektedir.

Romanın 476’da yıkılmasıyla uzun yüzyıllar boyunca oluşan kargaşa ortamından sağ salim çıkan ilk merkezi devlet Fransa’dır. Özellikle 732’de Charles Martel (ö:741) komutasındaki orduların Müslüman-Arap ordularını 732’de Tours’da durdurmasının ardından ve Papa III. Leo’nun (ö:816) , Germen beyi olan Büyük Karl’ı 800’de Kutsal Roma-Germen Devletinin İmparatoru ve Hristiyanlığın kılıcı olarak ilan etmesiyle Avrupa’da yüzyıllardır süren siyasal-toplumsal kargaşa son bulmuş ve bu gelişmeler birçok devletin tarih sahnesine çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu devletlerin iktisadi ve toplumsal yapılanmaları derebeylik düzenine dayalıyken, derebeylik temelde toprak idaresine dayanmakta olup bunun sonucu olarak da merkantilist iktisat nizamı hâkimdi. Yani kargaşa dönemlerinin toplumsal ve ekonomik anlayışı olan kapalı iktisat anlayışından açık ve yaygın iktisat anlayışına, mal-mal takasına dayanan alışverişten mal-para denklemine dayanan alış verişe ve dolayısıyla pazar iktisadına geçiş yapılmıştır. Elbette ki bu dönüşümde özellikle XI. yüzyıl ile XIII yüzyıl arasında İslam dünyasına yapılan Haçlı Seferlerinin etkisinin göz ardı edilmemesi gerekir.

Avrupa’nın ilk merkezi devlet fikrini hayata geçiren Fransızlardır. Fransızlar başta hukuk olmak üzere, Eskiçağ Cumhuriyet Roması’nı kendilerine zamanla artan ölçüde örnek kabul ederek dil, edebiyat, güzel sanatlar ve mimari gibi birçok sahada bunu ortaya koymuşlardır. Bu takibin müstesna bir örneği Haussmann’ın (ö:1870) Paris tasarımı olup, sun’i

şehirleşmenin en müşahhas örneği olduğu gibi kurumsallaşıp gelenekselleşen Descartes'in temellerini attığı mantığa-mekaniğe-matematiğe dayalı anlayışın da en güzel örneklerindedir.

Bu bakış açısındaki değişim fikir hayatında da akis bulmuştur. 1734'de Fransızca'da cite/(kent)'den türetilen Civilisation, 'medeniyet' manasında kullanılmıştır. 1300'lerden itibaren kullanımda olan kültür/culture kavramı belli bir çağa ve topluma özgü kullanılırken, medeniyet, çağlar ve toplumlar üstü bir anlam kazanmıştır. Civilisation seviyesine sadece belirli kültürler ulaşabilirken, yayılma sahası bütün dünyadır. Civilisation'un kendinden neşet ettiği 'culture', ilkin Aydınlanma çağı diye adlandırılan 1650-1800 arası Fransız kültürüken daha sonra aynı kulvara İngiliz-Amerikan kültürü geçmiştir. Böyle bir seviyeye ulaşmış kültürler diğer kültürleri de bu seviyeye çıkarmayı kendilerine bir görev addetmişlerdir.

Fransız kültüründe 'iman-duygu' esaslı dinin yerini 'şüphe etme-akıl yürütme' temeline dayalı felsefe almıştır. Devlet teşkilatlanmasında temel hüner siyasettir ve toplumu nizama sokmak için ise manevi düsturların ortaya konulması dinin değil, aklın işidir.

1500'lerden itibaren İngiltere'de, Yahudi tüccarların da etkisiyle ciddi bir şekilde ivme kazanmıştır. Özellikle Aristokrasi gibi klasik toplumsal tabakaların dışında gelişen ticaret ve ticaretin bir sonucu olarak ortaya çıkan burjuvazi sınıfı hem Fransa'da hem de İngiltere'de güçlenmişler ancak İngilizler klasik dönemin iktisat düzeni olan merkantilizmi terk edip finans kapitalizmine geçişi sağlamayı başarmışlardır. Aslında bu geçiş kaçınılmaz bir sondu çünkü derebeyliğin olduğu her yerde ticaret önem kazanmış ve ticaretin ön plana çıkması sonucunda da kır-toprağa dayalı geçim sağlamayan kentsoylu bir sınıfın zuhuru vuku bulmuştur. Bu dönüşümü hızlıca yapanlar İngilizler olmuştur.

Çağdaş öncesi dönemin inanan-savaşan insanı yerini 'iktisatperest' beşere bırakmıştır. Bu dönemin öncüsü Fransızlar iken ilerleyen dönemlerde İngilizler ve İngiliz kültürü dönemi taşıyan unsur olmuştur. İngilizler Anglikan kiliseleriyle mezheplerini millileştirerek Katolik basınçtan kurtulmuşlar, devlet teşkilatlanmalarını mali-iktisadi çıkar hesapları üzerine oturtmuşlardır. Felsefenin ilahiyatla kesişen metafizik kısmı gündemden çıkarılarak salt akıl yürütme/deney ekseninden ibaret yeni bir felsefe-bilim inşa etmişlerdir. Bu alt yapıyla tarihe giren İngilizler bugün de halen geçerliliğini koruyan yeni bir dünya görüşü, hayat anlayışını ortaya koyarak tarihe yön vermeye devam etmektedirler. Duralı bugün bu hayat görüşünün içerisinde ne kadar kendimiz olabilirsek o kadar kendimize sahip olabileceğimizin altını çizer. Çünkü artık dünyada tek geçer akçe hayat görüşü onlarınkidir ve kabul etsek de etmesek de bunun içindeyiz.

Duralı ikinci bölümde birincisinin aksine ışıkları kendi kültür ve kimliğimiz üzerine tutmuştur.

Çin kaynaklarında Türkçe adındaki bir dilin bahsi ilk defa MÖ 1766' da geçer. Ancak MÖ üçüncü yüzyılda ilk defa Hunlar devlet çatısı altında toplanmışlar ve Hunların 468'de yıkılışından sonra 5.yüzyılın ilk yarısında Göktürklerle tarih sahnesine çıkmışlardır. İstemi Han (ö: 576) dönemine kadar tüm Türk devletlerinin yönü doğu (Çin) iken İstemi Han yönümüzü batıya yani İran'a çevirmiştir. Bunun en temel etkeni Bizans ve Çin arasındaki İpekyolu ticaretinin aracılığını yürüten İran'ı devreden çıkararak kendilerinin bu ticareti yürütmelerini amaçlamıştır. Türkler tarihte ele geçirdikleri tüm yerleri ikincil yurt olarak görmemiş, o yerlere yerleşerek anayurt edinmişlerdir. Böylece birçok coğrafyada farklı Türkilik ortaya çıkmıştır ki Türklerin tarihteki son anayurdu 'Anadolu'dur.

Türkler temelde kandaşlık üzerine kurulu bir devlet anlayışına sahip olmamışlardır. Asena yahut Açine adlı efsanevi dişi kurttan türemiş, silah arkadaşlığına dayalı bir topluluk oluşturdukları kanısındadırlar. Bu silah arkadaşlığına dayanan silahçıların topluluğuna 'orda' veya 'ordu' denilmektedir. Bu topluluk demir işçiliğinde oldukça gelişmiş olup tüm silahlarını kendileri yapardı. Devlet, hanın şahsında kaimdir. O, devletin kutsal öyle ki tanrısal ortası, merkezidir. Bu devlet anlayışı İslam'la birlikte birtakım değişikliklere uğramakla birlikte, Göktürklerden Osmanlılara kadar sürmüştür.

Türkler 751'de Talas savaşında Arap ordularının içerisinde Çinlilere karşı savaşmış bundan sonra da Orta Asya'nın doğusundan batısına dalgalar halinde göç edip Müslümanlaşmışlar ve bununla birlikte ağırlıklı olarak yerleşik hayata geçmişlerdir. Hicret etmeyip yerinde kalanlar da zamanla yavaş yavaş da olsa müslümanlaşmışlardır. 9. yy'dan itibaren Türklerin tarihte var olmasının temel iki sebebinden ilki müslümanlaşmaları ise diğeri de dillerini koruyabilmeleridir. Bu örnekten olmak üzere müslümanlaşmayan Türk boyları tarihten silinmişlerdir. 956'da Selçukluların devlet olarak İslam'ı resmen benimsemesiyle birlikte Türk boyları geri döndürülemezcesine kitleler halinde ihtida etmişlerdir.

9 ve 10. yüzyıllarda Türkler'in müslümanlaşması esnasında Fars etkisi görülmüş ancak Osmanlılar dönemi ile birlikte bu etki kırılabilmiştir. Osmanlı döneminde ortaya konulan insan-evren-tanrı anlayışları ve bunların birbiriyle ilişkisi bizim için örneklik teşkil etmiş olmasına rağmen aydınlanma ve sonrasındaki dönemlerde Avrupa'da ortaya çıkan yeni bakış açılarıyla dejenerasyona uğramış ve bu bugünlere kadar gelinmiştir. Şimdi yeniden asli köklerimizden hareket ederek mekanik-matematik temelli olmayan aksine biyolojik-antropolojik temelden



hareket ederek yeni bir perspektifle yola koyulmamız gerekmektedir. Biyolojik temelin esas alınması gerekir çünkü canlılık temelde bir gayeye matuftur. Hâlbuki matematik-mekaniklikte böyle bir gayelilik görülmez ve temel meselesi olayların nasıllığıdır. ‘İnsan’ temelde bir anlam varlığıdır. Batı medeniyetinde de bu sıkıntıyı fark eden Nietzsche ve Schopenhauer gibi filozoflar felsefelerinin temel meselesi olarak anlamsızlığa düşmeden nasıl bir hayat inşa edileceğinin sorgulanmasını yapmışlardır.

### **Hülasa-i Kelam**

Rönesans, refom, aydınlanma ve bilimsel devrim süreçlerini yaşayan batı medeniyeti insanoğlunun ortak hafızasının Sümerlerden başlayıp Müslümanlarla devam eden dönemde inşa edilen İnsan-Alem-Tanrı anlayışlarını tersinemezcesine değiştirmiştir. Bu ilk değişimle birlikte yeryüzü alemin merkezi olduğu görüşü astronomik olarak terkedilirken bunun getirdiği düşünsel bir çok yan etki de beraberinde gelmiştir. Başka bir kırılma ise 21 yy.’ın başında yaşanmıştır. Belirsizlik ilkesiyle tüm belirlenimci/determinist anlayışlar yıkılırken, Gödel’in ‘bir biçimsel dizge kendi içinde kalınarak tutarlılığı kanıtlanamaz’ şeklinde ifadesini bulan ve eksiklik teoremi diye adlandırılan teoremiyle de aksiyomatik yapıların tutarlılıklarının da kendi içlerinde kalınarak kanıtlanamayacağı, genel görelilik teorisiyle de madde ve zamanın aynı şey olduğu ortaya konulmuştur. Tüm bu gelişmeler ve değişimler aydınlanmayla başlayan ve 20 yy.’a kadar inşa edilmiş paradigmaları, anlayış çerçevelerini ve bakış açılarını yerle bir etmiştir.

Bilimlerde yaşanan bu gelişmeler karşısında insanlığa kurtuluşun yolunu vaat eden bir dinin mensupları olan biz müminler nasıl bir yorumla yeniden tarihin yapımına/inşasına katılacağımız ve bu yorumlama çabası esnasında hangi tutamak noktalarına ihtiyaç duyacağımızı göstermesi bakımından Teoman Hoca’nın bu kitabı önemli bir eserdir.

Müslümanlar tarih sahnesine orta dünyada (dünyanın merkezi olarak kabul edilen coğrafya da) ortaya çıktıklarında binlerce yıllık insanoğlunun mirasıyla yüz yüze kalmışlardı. Bu mirasla yüz yüze kalan atalarımız ne sırtlarını dönüp bana necilik yaptılar nede o mirası olduğu gibi kabul ettiler. Kendi temel akidevi önermelerini merkezleyip tüm bu mirasla yüzleşmek suretiyle tarih sahnesine yepyeni bir İnsan-Alem-Tanrı bakışı ortaya çıkarmayı başardılar. Kuşkusuz ki bu ortaya koydukları medeniyetin temelinde o günün şartlarındaki bilimsel verilerin payı yadsınamaz. Bugün de o dönem de ortaya konulmuş yorum ve yorumdan yola çıkılarak oluşturulan kültür/yaşama, düşünce evreni varlığını aynen korumaktadır. Bu ikircikli halimiz ise akli modern yorumlarla çalışan ama gönlü atalarımızın ürettiği yorumlarla hemhal olan nesillerin oluşmasını sağlamaktadır. İşte Teoman Hoca’da tam da bu noktada

durarak ve kendisini konumladığı temel referans noktalarına bağlanarak oluşan yeni manzaranın yorumunu oluşturmaya çalışmaktadır. Böylelikle aklı ile gönlü farklı çalışan bireyler yerine paralel çalışan bireylerin inşasına girişmiştir. Bu yorum esnasında geçmişte ortaya konulandan da bugün ortaya konulandan da faydalanmıştır. Tespit ettiği konu ve bu konuların altında ortaya koyduğu sorunlar her birimiz için bugün çözümlenmeyi bekleyen birer kor parçasıdır.